

Elyorjon KARIMOV,
O'zbekiston Milliy universiteti tayanch doktoranti
E-mail: elyorjonkarimov45@gmail.com

KIUT dotsenti, PhD R.Muxammadiyev taqrizi asosida

XX ASR 70-YILLARI OXIRI – 80-YILLARI BOSHLARIDA QASHQADARYO VILOYATI QISHLOQ XO'JALIGI (ARXIV MA'LUMOTLARI ASOSIDA)

Annotatsiya

Markur maqolada Sovet Ittifoqining barcha ittifoqdosh respublikalar qatorida O'zbekiston SSRning qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishida yuritgan ijtimoiy-iqtisodiy siyosati Qashqadaryo viloyati misolida ko'rsatib berishga harakat qilindi. "Barcha mamlakatlar proletarlari, birlashing!" degan shior har jabhada, ayniqsa, sotsialistik mehnat musobaqasida ustunlik qilib turganligi ko'rsatib berildi. Maqolada Qashqadaryo viloyati mehnatkash aholisining mehnat natijalari va ularga nisbatan bo'lgan ijtimoiy yondashuv haqida so'z yuritildi.

Kalit so'zlar: Proletariat, sovxoz, kolhoz, kombinat, sabzavotchilik, bog'dorchilik, paxtachilik, g'allachilik, kasaba uyushmalari, sotsialistik musobaqa.

AGRICULTURE OF KASHKADARYA REGION IN THE LATE 1970 YEARS - EARLY 1980 YEARS (BASED ON ARCHIVE DATA)

Annotation

In this article, an attempt was made to show the socio-economic policy of the Soviet Union in the agricultural production of the Uzbek SSR, among all allied republics, on the example of the Kashkadarya region. "Proletarians of all countries, unite!" It was shown that the slogan prevailed on all fronts, especially in the socialist labor competition. The article talks about the labor results of hard-working residents of Kashkadarya region and the social approach towards them.

Key words: Proletariat, state farm, collective farm, combine, vegetable growing, horticulture, cotton growing, grain growing, trade unions, socialist competition.

СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО КАШКАДАРЬСКОЙ ОБЛАСТИ В КОНЦЕ 1970 - НАЧАЛЕ 1980 ГГ.(ПО АРХИВНЫМ ДАННЫМ)

Аннотация

В данной статье предпринята попытка показать социально-экономическую политику Советского Союза в сельскохозяйственном производстве Узбекской ССР среди всех союзных республик на примере Кашкадарьинской области. «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» Показано, что этот лозунг возобладали на всех фронтах, особенно в социалистическом трудовом соревновании. В статье говорится о результатах труда трудолюбивых жителей Кашкадарьинской области и социальном подходе к ним.

Ключевые слова: Пролетариат, совхоз, колхоз, комбинат, овощеводство, садоводство, хлопководство, зерноводство, профсоюзы, социалистическое соревнование.

Kirish. Sovet Ittifoqining butun faoliyati davomida marksizmleninizm ruhida dunyoqarash, partiya va xalqning har bir besh yilliklarda erishgan yutuqlari sarhisob qilinib, 1970 – 1980-yillarda kommunistik bunyodkorlikning "ulug' istiqbol"lari belgilab berildi. «Hamma narsa inson nomidan, hamma narsa inson farovonligi uchun» degan shior ilgari surilsa-da, mehnatkash xalq faqat-faqat ishlashga majbur qilinardi. Kattadan katta ishlab chiqarish rejaları belgilab berilardi. Chunki SSSR tashqi siyosatida G'arb davlatlari, asosan, AQSH bilan juda katta siyosiy, mafkuraviy, iqtisodiy qarama-qarshilik avj olmoqda edi. Bu esa juda katta harbiy xarajat talab qilardi. Shu sababli ham sobiq ittifoq mazkur xarajatlarni mehnatkashlarning o'ta og'ir mehnati evaziga qoplashga harakat qilmoqda edi. Aynan mana shu va boshqa omillar sababli sotsialistik raqobat avj oldirilib, yildan yilga mahsulot yetishtirish rejaları oshirib borilardi. O'ninchi va o'n birinchi besh yilliklarda kommunizmning moddiy-texnik bazasini yaratishda yangi katta qadam qo'yilgani, partiyaning lenincha umumiy yo'nalishi izchil hayotga tatbiq etilayotgani, mamlakat milliy boyligi ko'paygani, uning ishlab chiqarish va ilmiy-texnik salohiyati yuksalgani, Sovet Ittifoqining mudofaa qobiliyati mustahkamlangani bot-bot takrorlab kelinardi.

Tadqiqot metodologiyasi. Ushbu maqolada tarixiylik, tahliylilik, ilmiylik, xolislik va tarixiy jarayonlarga aniq va faktlarga asoslangan holda yondashish tamoyillariga asoslangan holda ma'lumotlar berishga harakat qilindi. Mavzu, asosan, birlamchi arxiv materiallari orqali o'rganildi va davr ijtimoiy-iqtisodiy hayotiga oid statistik va tanqidiy-tahliylilik fikrlari bildirildi.

Tahlil va natijalar. O'zbekiston KP MQ qishloq xo'jaligiga alohida imtiyozlar berish konsepsiyasini yo'lga qo'yish maqsadida 1978-yilning sentabr oyida Qashqadaryo viloyatida dastlab 7 ta sabzavotchilik sovxozlari va Shahrisabz konserva zavodini birlashtirgan "O'zmevasabzavotsanoat" hududiy mas'uliyati cheklangan jamiyat

birlashmasini tuzdi. Keyinchalik bu sovxozlar soni 18 taga yetdi. Birlashma tomonidan o'ninchi besh yillik (1976-1880) ning birinchi yilida 76 million 700 ming so'mlik sanoat mahsuloti sotildi, bu esa 106,3 foizga to'g'ri kelardi. Ushbu davrda konserva mahsulotlarini ishlab chiqarish 247 million 500 ming qutini tashkil etdi.

1979-yil qishloq xo'jaligi xodimlari uchun bir muncha mashaqqatli yil bo'ldi. Bu esa har bir jamoa uchun professional yetuklikning katta sinoviga aylandi. Sovet xalqi katta siyosiy va mehnat yuksalish muhitida V.I.Lenin tavalludining 110 yilligini munosib kutib olish uchun qattiq mehnat qildilar. Kommunistik partiya atrofida chambarchas birlashgan sovet xalqi ulkan bunyodkorlik g'ayrati bilan KPSS XX syezdi tomonidan ishlab chiqilgan kommunistik qurilishning ijtimoiy-iqtisodiy dasturi muvaffaqiyatli amalga oshiriladi, - degan qarash har bir ishda ustuvorlik qilib turdi. Shu sababli Qarshi tumanidagi Engels nomidagi mehnat sovxozini noqulay ob-havo sharoitiga qaramay paxta dalalarining har gektaridan 1979-yilda 41,5 sentner yoki 4150 tonna "oq oltin" hosili olindi[1]. Ayrim sovxozlarda bu ko'rsatkich har gektardan 60 sentnerga yaqin "oq oltin"ni tashkil qildi.

Bundan tashqari Kitob tumanidagi "Kitob" sovxozini ham qattiq ob-havo sharoitiga qaramay o'z rejalarini muvaffaqiyatli yakunladilar va sotsializmga "sodiq" qolishdi. Davlatga 900 tonnadan ortiq paxta, 7 ming tonna uzum, 10 ming tonnadan ortiq sabzavot, 250 tonna meva, 169 tonna go'sht, 350 tonna sut, 400 ming dona tuxum va boshqa qishloq xo'jaligi mahsulotlari topshirildi. 10 turdagi mahsulot sifat belgisini oldi va ko'plab turdagi tovarlar esa barcha davlat standartlariga javob beradigan holda ishlab chiqarildi. Davlatga mahsulot jo'natish rejasi ortig'i bilan bajarildi[2]. 1980-yilda davlatga rejadan ortiq 900 tonna paxta, 7 ming tonna uzum, 10 ming tonna sabzavot, 220 tonna go'sht, 600 tonna sut, 400 ming dona topshirishni rejalashtirildi. O'ninchi besh yillikning 4 yiliga nisbatan umumiy o'sish

hajmi 43% ni tashkil etdi. Jumladan, sut mahsulotlari sotish 69%, yog'siz mahsulotlar ishlab chiqarish 89%, hayvon yog'i ishlab chiqarish 13,8% ni tashkil etdi. Mehnat unumdorligi esa 35,9 foizga oshdi va 70% yetdi[3]. Mahsulot sifati yaxshiligi uchun 1979-yilda 6 nafar ishchi xodimlar Viloyat partiya komiteti va Viloyat ijroiya qo'mitasining "Faxriy yorlig'i" bilan taqdirlanishdi[4]. Kombinatda har oyda sotsialistik musobaqa natijalari mahalliy komsomol bilan birgalikda natijalar umumlashtirilib, kvartal yakunida eng yaxshi natija ko'rsatganlarga Sovet Ittifoqi Qizil bayrog'i hamda mukofotlar topshirilardi. Yaxshi ko'rsatkichlar bilan bir qatorda yaqin kelajakda hal etilishi kerak bo'lgan kamchiliklar ham bor edi, albatta. Jumladan, sut mahsulotlarini sotish uchun ma'lum bir harorat talab qilinadi. Sut mahsulotlari sotiladigan barcha do'konlarda sotuvish moslamalari mavjud emasdi va buning natijasida sut mahsulotlarini saqlash va sotish qoidalariga rioya etilmasdi. Sut mahsulotlarini tashish transporti vositalarida sanitariya holati qoniqsiz darajada yo'lga qo'yilgandi. Ayni shu yillarda G'uzor tumanida ham sut zavodi qurilishi ishlari olib borilmoqda edi. Bundan ilgari qurilgan Qamashi, G'uzor, Dehqonobod tumanlaridagi sut zavodlarida 20 tonnadan 40 tonnagacha sut mahsulotlari ishlab chiqarilardi. Sutning bir qismi Qarshi shahriga yetkazib berilardi.

Yakkabog' tumanidagi "Yakkabog'" qishloq xo'jaligi kolxozlari ham sotsialistik raqobatdan orqada qolmaslik uchun harakat qildi va fidokorona mehnat matonatlarini ko'rsatishdi. O'ninchi besh yillik yakunida 2650 tonna uzum o'miga 3500 tonna uzum yetishtirishdi [5]. Sut esa 340 tonna o'miga 360 tonna, tuxum 365 ming dona o'miga 412 ming dona yetishtirildi. 1981-yilda 324 gektar maydonga mevali daraxt ko'chatlari, 174 gektar maydonga uzum ekishga qaror qilindi. Ushbu jamoa o'z zimmasiga olgan yuksak majburiyatlarini sharaf bilan bajarib, Ittifoq fondiga yanada ko'proq qishloq xo'jaligi mahsulotlari yetishtirib berishga harakat qilishdi.

Kuz, qish oylarida aholini sabzavot mahsulotlarini ta'minlash issiqxonalar orqali amalga oshirilardi. 1970-1980-yillarda viloyat issiqxona xo'jaligi, asosan, "Qarshi" sovxozida joylashgan bo'lib, maydoni 2 gektar atrofida edi. Olinayotgan hosil miqdori 55-60 tonnadan yoki 1 m² ning hosildorligi 3 kilogrammga to'g'ri kelardi. Bu ko'rsatkich respublika miqyosida 26-30 kilogrammni tashkil qilardi. Bunga asosiy sabab, yetishtirilayotgan hosilni to'g'ri hisob-kitob qilmasdan talon-tarojlikka yo'l qo'yilishi va issiqxona sohasida mutaxassisning yo'qligi oqibati edi. Mavjud issiqxonalarda ishlab chiqariladigan sabzavot mahsulotlari aholini talabini yil davomida qondira olmasdi. Xo'jalik rahbarlari aholini issiqxonada mahsulotlari bilan to'la ta'minlashlarini nazarda tutib, kolxoz va sovxozlarda yangi issiqxona qurish, mavjud issiqxonalarni esa rekonstruksiya qilishga alohida e'tibor berishlari kerakligi belgilab berildi. Keyingi yillarda sitrus o'simliklarini yetishtirish maqsadida O'zbekiston SSR Kompartiyasi Markaziy Komiteti, Qashqadaryo viloyat partiya qo'mitasi hamda viloyat ijroiya qo'mitasining kelajakda limon ishlab chiqarishni ko'paytirishi to'g'risidagi qarorlariga asosan Qashqadaryoda 1985-yilga 60 gektarlik limonzorlar barpo qilish, 1990-yilda esa 1200 tonna yoki 12 million dona limon yetishtirish, limonzorlar maydonining teng yarmi ixtisoslashtirilgan Varganza, Yakkabog' sovxozlarida barpo etilishi nazarda tutildi.

Viloyatda shirin-shakar qovun-tarvuz yetishtirish sohasida ham qator ishlar amalga oshirildi. Ko'kdala tumanidagi Oxunboboyev nomli sovxozning A.Boyqulov boshliq brigadasi har gektaridan 300-400 sentnerdan qovun-tarvuz yetishtirdilar. Ayniqsa Nishon tumanidagi Paxtaobod sovxozining usta mirishkori Hakim Usmonov boshchiligidagi brigada a'zolari 44 turdagi qovun-tarvuz navlarini ekib, yo'qolib borayotgan navlarni saqlab qolish ustida boy tajriba orttirishdi va respublika miqyosida bo'lib o'tgan qovun-tarvuz ko'rigida shu brigadada yetishtirilgan qovun-tarvuzlar yuqori baholandi.

Go'sht va sut mahsulotlarini yetishtirishda yaxshi natijalarga erishildi. Ya'ni 1979-yilda go'sht yetishtirish 117 foizga, sut yetishtirish 110 foizga, tuxum yetishtirish 123 foizga bajarildi. Qoramollardan o'rtacha 407 kilogrammdan go'sht mahsuloti olindi. 1980-yilda go'sht ishlab chiqarishni 25 foizga, sutni 26 foizga va tuxum yetishtirishni 30 foizga oshirish rejasini belgilandi. 1979-yildagi sotsialistik musobaqa natijalariga ko'ra 200 dan ortiq ilg'or ishlab chiqarish ishchilari «Sotsialistik musobaqa g'olibi» unvoniga sazovor bo'ldi.

Qashqadaryo viloyatining 1980-yildagi yalpi mahsulot ishlab chiqarish hajmi 105,9 foizga bajarildi. Birlashmadagi barcha zavodlar tomonidan yalpi mahsulot ishlab chiqarish rejasini bajarildi. Mehnat unumdorligi rejasini 105,2 foizga bajarildi. Rejadan ortiq 3942 dona

meva-sabzavot konservalari tayyorlandi. Bu o'sish 1979-yilga nisbatan 107,4% ni tashkil etdi. Vinolarni quyish rejasini 100 foizga bajarildi. Vino materiallarini ishlab chiqarish va qayta ishlash, sharbat materiallarini qayta ishlab rejasini ortig'i bilan bajarildi [6].

Ishlab chiqarishni oshirishga zo'r berib targ'ibot-tashviqot ishlari olib borilayotgan bo'lsa-da, zavod va fabrikalardagi sanitariya holati yomon ahvolda edi. Masalan, 1979-yil boshida Shahrisabz konserva zavodi (direktori Jo'rayev Sh.R.) ning sanitariya holati tekshirib ko'rilganda zavod hududi qoniqsiz holatda ekanligi, chiqindilar ishlab chiqarish sexlari yonida ekanligi (aslida chiqindilar zavoddan kamida 25 metr bo'lishi kerak), sanitariya zonasi yo'qligi, talablarga mutlaqo javob bermasligi aniqlandi. Zavodning barcha ustaxonalarida sanitariya va xavfsizlik inspektorlari ham yo'q edi. Ustaxonalardagi pollarni ta'mirlash, devorlarni oqlash talab etilardi. Texnologik jihozlar vaqti-vaqti bilan yuvilmasdi va dezinfektsiyalanmasdi. Buning natijasida korroziyaga duchor bo'lardi. Zavod ishchilari sanitariya-texnik vositalar, ko'rpa-to'shak, kiyim-kechak, poyabzal, fartuklar va hokazolar bilan yetarli darajada ta'minlanmagan edi. Zavodning kanalizatsiya tizimi ham oziq-ovqat korxonalarini uchun belgilangan talablarga javob bermasdi va rekonstruksiya qilishni talab qilardi[7]. Qashqadaryo viloyatining o'zida "Oziq-ovqat sanoati xodimlari kasaba uyushmasi viloyat qo'mitasi"ning yangidan tashkil etilganligi ham katta voqealardan biri bo'ldi. Mazkur kasaba uyushmasi viloyat qo'mitasi viloyatdagi ulkan muammolarni hal etishda katta yordam berib turdi.

Butun Respublika bo'yicha sanoatning hajmi 1975-yilga nisbatan 20 foizga, milliy daromad esa 21,8 foizga oshdi. Dehqonchilik sohasida ham katta muvaffaqiyatlarga erishildi. Respublika bo'yicha mehnatkashlar eng og'ir ob-havo sharoitiga qaramay, davlatga 5 million 762 ming tonna "Oq oltin" topshirdi. Albatta, buning asosiy qismi Qashqadaryo viloyatining mirishkor dalalari hissasiga to'g'ri kelardi: Qattiq va mashqaqtali kurashda, misli ko'rilgan og'ir meteorologik sharoitga qaramasdan viloyatda paxta hosili yetishtirildi va davlatga 536 ming tonna "oq oltin" topshirildi. Viloyatda yillik mehnat unumdorligi rejasini muddatidan ilgari 100,7 foizga bajarildi. Bundan tashqari sifat belgisi bilan 84 ta sanoat mahsuloti ishlab chiqarilardi. Shundan 76 tasi xalq iste'moli mollari edi[8].

"Kamroq xarajat qilib, ko'proq ishlab chiqarish" g'oyasi butun mehnatkashlar orasida tarqatilgan edi. Bu salbiy oqibatlarni ham keltirib chiqarardi, albatta. Biroq kamchiliklar e'tiborga olinmasdan mazkur shior zo'r berib targ'ib qilindi. Partiya va hukumat mehnatkashlar oldiga ichki xazinalarni safarbar etish va texnologik taraqqiyotni jadallashtirish asosida ishlab chiqarilayotgan mahsulotlar sifatini yaxshilashda tub o'zgarishlarga erishish kerakligini vazifa qilib qo'yardi. Ishlab chiqarishni jadallik bilan ko'paytirish ortidan quvish orqali mahsulotlar sifati pasaya boshladi.

Ishlab chiqarishning yuqori samaradorligi va iqtisodiy o'sish sur'atlari, birinchi navbatda, mehnat unumdorligiga bog'liq bo'lgani holda, ishlab chiqarish yig'ilishlarini muntazam chaqirish ishlab chiqarish samaradorligi va mehnat unumdorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi, degan mafkuraviy qarash orqali ularga bosim va mafkuraviy tazyiq o'tkazib kelindi.

Barcha korxonalarda sharoitlarni yaxshilash bo'yicha kompleks rejalari ishlab chiqilib, amalga oshirib borilgan bo'lsa-da, ishchilarni xavfsiz asbob-uskunalar, maxsus kiyim va shaxsiy himoya vositalari kabi ta'minlash kabi asosiy vazifalar talab darajasida emas edi. Shu sababli 1979-yilning atigi 7 oyida birgina Qarshi novvoyxonasida 4 ta baxtsiz hodisa ro'y berdi, ulardan biri og'ir oqibatga olib keldi. Oddiy mehnat sharoitlarini yaratish bo'yicha yetarlilga ishlar olib borilmaganligi, mashina-tractor parki, asbob-uskunalar, qurilmalarning ishlashini qo'pol ravishda buzish, Qarshi shahri va Yakkabog' tumanidagi sovxoz xo'jaliklari rahbarlarining mas'uliyatsiz munosabati va shu bilan bog'liq muammolar tufayli xo'jaliklarda texnika xavfsizligi talablariga rioya etilmasligi natijasida 1979-yilda bir qator baxtsiz hodisalar sodir bo'ldi. Ishlab chiqarishda shikastlanishlarning oldini olish borasidagi ishlar talab darajasida emas edi. Ishchilar uchun gigiyena va maishiy sharoitlarni yaratish, himoya kiyimlari va shaxsiy himoya vositalari bilan ta'minlash masalalari qoniqsiz hal qilinardi. Bu borada Kasaba uyushmalari tashkilotlari mehnat sharoitlarini yaxshilash va sog'lom-lashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlarning amalga oshirilishi ustidan qattiq nazorat o'rnatishlari lozim bo'lsa-da, mazkur vazifalar paysalga solinardi.

Rrostovliklarning "Orqada qolmasdan ishlaymiz" tajribasini ommalashtirish ishlari olib borilardi va har bir sohada sezilib turardi. O'ninchi besh yillikda qishloq xo'jaligi xodimlari ham salmoqli

muvaffaqiyatlarga erishdilar. Jumladan, Besh yillikda 123 ming 350 tonna sabzavot, 12 ming 360 tonna poliz mahsulotlari, 67 ming 610 tonna uzum, 23 ming 825 tonna meva, 5 ming 556 tonna kartoshka, 30 ming 700 tonna g'alla va boshqa ko'plab mahsulotlar yetishtirildi. 1980-yilda davlatga g'alla topshirish rejasi 162,7 foiz, sabzavot 117 foiz, poliz mahsulotlari 120 foiz, kartoshka 119 foiz, pilla 114 foiz, go'sht 104 foiz, tuxum 125,5 foiz, sut 110 foizga oshirib bajarildi.

“O'n birinchi besh yillikda sanoat ishlab chiqarish yanada rivojlanadi. Umuman olganda, viloyatda sanoat mahsuloti bir yarim barobar, mehnat unumdorligi 43-45 foizga oshishi kerak”, - degan fikr ilgari surila boshlandi.

Mehnatkashlar qattiq talab ostida “Besh yillikda 10 yillik topshiriqni bajaramiz” shiori ostida mehnat qilishardi[9]. Sotsialistik raqobat iqtisodiy, ijtimoiy va ta'lim vazifalarini hal etishda yanada yuqori natijalarga erishishga qaratilgan bo'lishi, hamma joyda ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, moddiy resurslarni tejash, ilmiy tadqiqotlarni jadallashtirish ushbu muammolarini hal qilish bilan yanada chambarchas bog'liq bo'lishi juda muhim edi. Ma'naviy va moddiy rag'batlantirish, ilg'or tajribalarni joriy etish, mehnat estafetasi, ortda qolmasdan ishlash kabi “qimmatli” tashabbuslarni tarqatish har bir korxonaning reja va sotsialistik majburiyatlarini bajarishini ta'minlashning muhim vositasi deb qaraldi.

KPSS ning XXVI syezdida “Mehnatni har bir insonning birinchi hayotiy ehtiyojiga aylantirish”ni yanada rivojlantirish vazifasi qo'yildi. L.I.Brejnev shunday degan edi: “Odamlar o'z mehnat sharoitlari va hayotini yaxshilash uchun doimiy g'amxo'rlikni his qiladigan joyda yaxshiroq, ko'proq ishtiyiq bilan ishlaydilar, chunki inson hayotining kamida uchdan bir qismini ishda o'tkazadi. Ish joyi ustaxonadan kabina va omborlarga qadar qulay bo'lishi kerak!” Biroq amalda bunday balandparvoz gaplarga rioya qilinmas edi. 1981-yildan boshlab Qashqadaryo viloyatida sabzavot yetishtirish 110 foizga, uzumchilik 152 foizga, meva ikki barobarga, poliz mahsulotlari 130 foizga, kartoshka ikki barobarga ko'paytirish kabi ulkan vazifalar ilgari surildi.

XXVI partiya qurultoyida (1981-yil) chorvachilik “Zarba fronti” deb ataldi. Go'sht ishlab chiqarish rejasi 111 foizga, sut 110 foizga, tuxum 131 foizga oshirib bajarildi[10]. “Qashqadaryo” chorvadorlar uyushmasi O'n birinchi besh yillikda oldiga har yili go'sht ishlab chiqarishni 20 foiz, sutni 20 foiz, tuxum ishlab chiqarishni 25 foizga oshirish vazifasi qo'ydi. M.Xasanov, «Moskva», «Yakkabog'» sovxozlari davlatga go'sht topshirishning yillik rejasini tezlik bilan bajardilar. Biroq “Kitob”, “Varganza”, “Qishlik”, “Palandara”, “Kommunist” sovxozlari davlatga go'sht, sut, tuxum sotish rejalarini bajarolmadi.

Kasaba uyushma tashkilotlarining asosiy e'tibori sotsialistik raqobatni yanada takomillashtirish va shu asosda ishlab chiqarish samaradorligini, mahsulot sifatini oshirish, mehnat unumdorligini oshirish, moddiy va mehnat resurslarini tejash, ilg'or ishlab chiqarish tashabbuslarini ommalashtirishga qaratildi.

“Hamma narsa inson uchun!” degan dasturiy maqsad mavjud bo'lib, sovet fuqarolarini hayotiy ehtiyojlarini mumkin qadar ko'proq qondirishga qaratilgan edi. Biroq, aslida vaziyat mutlaqo boshqacha edi. Odamlar faqat-faqat kommunistik mehnatga majbur qilinardi. Sovuq urush davrida SSSR g'alabasini ta'minlash Ittifoq rahbariyati

uchun hayotiy zaruratga aylantirilgan edi. Bu esa sotsialistik mehnat lagerlari faoliyatining kengayishiga olib kelardi. Jumladan, 1982-yil 23-iyulda Qashqadaryo viloyati Oziq-ovqat sanoati xodimlari kasaba uyushmasi viloyat qo'mitasi raisi B.Qurbonov quyidagicha fikr bildiradi: “Keng ko'lamli Oziq-ovqat dasturi eng murakkab va muhim xalq xo'jaligi muammolarini kompleks hal etishning vositasidir. Viloyatning oziq-ovqat sanoati xodimlari, barcha sovet xalqlari singari, o'rtiq L.I.Brejnev tomonidan belgilangan oziq-ovqat dasturini hayotiy muhim masala deb bilishadi. SSSRning 1990-yilgacha bo'lgan davr uchun oziq-ovqat dasturida belgilangan vazifalar yuqori, shiddatli va mas'uliyatli bo'lib, ularni faqat hammaning faol ishtirokida hal qilish mumkin va hech kim chetda qolishi mumkin emas”. Davr va ijtimoiy-iqtisodiy siyosat nuqatayi nazaridan bildirilgan mazkur fikrga hech bir izohning hojati bo'lmas kerak.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, viloyatning ko'plab sovxoz va zavodlarda mehnat intizomi past, kadrlar almashinuvi yuqori, mehnat va ishlab chiqarishni tashkil etishda jiddiy kamchiliklarga yo'l qo'yilardi. Masalan, ishga joylashish uchun murojaat qilinganda ma'muriyat asossiz ravishda ishchi va xizmatchilardan ma'lumotnomalar va mehnat qonunchiligida nazarda tutilmagan boshqa hujjatlarni taqdim etishni talab qilardi. Ishga qabul qilish, boshqa ishga o'tkazish va ishdan bo'shatish to'g'risidagi buyruqlar o'z vaqtida chiqarilmadi. Qonunga muvofiq yangi xodimlar uchun sinov muddati belgilanmasdi. Ishchilarni ularning rozilgisiz boshqa ishga o'tkazish holatlarini yetarlicha uchratish mumkin edi. Ishchilarning haq-huquqlarini chetlab o'tish holatlari ko'plab uchrab turardi. Yetarli miqdordagi mehnat daftarchalari mavjudligiga qaramay, sovxozlar barcha ishchilari uchun mehnat daftarchalarini to'ldirilmadi. Rag'batlantirish va mukofotlar haqidagi ma'lumotlar ham mehnat daftarchalariga kiritilmagan edi. Bularning barchasi Mehnat inspeksiyasi va Ishchilar qo'mitalari tomonidan bo'ysunuvchi korxonalarda mehnat qonunchiligiga rioya etilishi ustidan yetarlicha nazorat olib borilmaganligi hamda kadrlar tarkibini malakali ishchilar bilan mustahkamlashga yetarlicha ahamiyat berilmaganligi natijasi hisoblanardi.

Ko'pgina xo'jaliklar tomonidan davlatga topshirilayotgan mahsulotlarning sifatiga yetarli darajada e'tibor berilmadi. Sabzavotlar, meva, uzum va boshqa mahsulotlar standart talablari asosida keltirilmas edi. Pomidorlar pishmagan, o'rta pishgan, olmalar texnik jihatdan pishmagan holatda navlariga ajratilmagan holda har xil turdagi transport vositalariga yashiksiz to'kilgan holatda tashib keltirilardi. Bu bir maqsad – belgilangan rejani bajarish birinchi o'rinda turganligining natijasi edi.

Meva, uzum va sabzavotlardan yuqori hosil yetishtirishning asosiy shartlaridan biri – texnika va mexanizmlardan unumli foydalanishga bog'liq bo'lsa-da, biroq bog' va tokzorlar qatorlari orasiga ishlov berishda maxsus mexanizmlar yetarli bo'lmay, uzum va meva hosillarini terish, toklarni kesish va ko'mish asosan qo'l kuchi bilan bajarilardi. Bu esa yetishtirilayotgan mahsulotning tannarxini oshishiga olib kelardi. Shu sababli qishloq xo'jaligida mashinalashgan mexanizatsiya tizimini joriy qilish muhim edi. Biroq bu kabi muhim ehtiyojlarga mazkur davrda yetarlicha e'tibor berilmaganligini yuqoridagi ma'lumotlar asosida ko'rish mumkin edi.

ADABIYOTLAR

1. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 1-yig'ma jild, 7-bet
2. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 1-yig'ma jild, 8-bet
3. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 1-yig'ma jild, 9-bet
4. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 1-yig'ma jild, 10-bet
5. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 1-yig'ma jild, 14-bet
6. QVDA 518-fond, 1-ro'yxat, 57-yig'ma jild, 9-bet
7. QVDA 518-fond, 1-ro'yxat, 16-yig'ma jild, 26-bet
8. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 1-yig'ma jild, 2-bet
9. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 12-yig'ma jild, 21-bet
10. QVDA 522-fond, 1-ro'yxat, 12-yig'ma jild, 27-bet